

posväcovaných chrámov l'artpourel'artizmu a stáva sa najvlastnejším majetkom robotníckej triedy a pracujúcich mäs.

Nielen v časopisoch, v knihách, v divadlách, na výstavách, ale aj inde na pracoviskách, v mládežníckych kolektívoch, v brigádach socialistickej práce vyslovujú sa o umení názory, nikde nezachytené, nikde nenapísané, ale predsa vyslovené a jestvujúce. Socialistická kultúrna revolúcia prináša svoje ovocie. Otázka ideovej jednoty v základných princípoch estetiky, jednoty, ktorá vzniká z otvorenej výmeny názorov a vedeckého posúdenia objektívnej hodnoty umeleckých diel, zostáva preto aj naďalej fundamentálnou otázkou pre úspešný rozvoj socialistickeho umenia a jeho kritiky.

Záverom treba zaznamenať skutočnosť, že Sjazd socialistickej kultúry prináša svoje pozitívne výsledky. Jeho význam neskončil uzavretím sjazdového rokovania r. 1959. Ustavili sa už aj krajské výbory. Dá sa očakávať, že rovnako ako pri zvolaní celoštátnej konferencie o umeleckej kritike, aj v budúcnosti zasiahne Výbor socialistickej kultúry vtedy tam, kde to bude najviac treba.

Ján Uher

K OTÁZKE PREDMETU MARXISTICKEJ SOCIOLOGIE

Vynikajúci sovietsky kritik súčasnej buržoáznej filozofie a sociológie I. S. Kon¹ zaberá sa v článku *Zur Frage des Gegenstandes der Soziologie — Kurzer geschichtlicher Abriss — (K otázke predmetu sociológie — Krátky historický náčrt —)*, uverejnenom v Deutsche Zeitschrift für Philosophie 1961, č. 1, predmetom sociológie v súvislosti s otázkou vzťahu historického materializmu k sociológii. Vzhľadom na aktuálnosť tohto problému referujeme o Konovej štúdii obširnejšie.

V doterajšej diskusii sa podľa I. S. Kona vykryštalizovali tieto koncepcie:

1. Historický materializmus je marxistickou sociológiou.
2. Historický materializmus je ako filozofická veda len metodologickou základňou sociológie, ktorej predmet nie je identický s filozofiou.
3. Historický materializmus zjednocuje v sebe filozofickú vedu i sociológiu.

Účastníci diskusie nedefinovali však presne, čo rozumejú sociológiou, alebo definovali tento pojem len špekulatívne. Kritika buržoázneho poňatia sociológie, ako i presné vymedzenie predmetu marxistickej sociológie vyžaduje podľa názoru I. S. Kona znalosť historického vývinu sociológie, ktorý Kon vo svojej stati stručne, ale pritom výstižne načrtáva.

Vo vývoji sociológie rozlišuje Kon tieto etapy:

1. *Obdobie filozofie dejín (Voltaire, Turgot, Condorcet, Kant, Herder, Hegel)*. Vyznačuje sa špekulatívnou metódou. Historické fakty slúžia tu len na ilustráciu apriórnych filozofických konštrukcií.

2. *Obdobie abstraktnej sociológie*. Sem zaraďuje zakladateľa sociológie A. Comta a väčšinu spoločenských teórií 19. stor., ktoré vznikli prehodnocovaním niektorej stránky spoločenského diania (škola geografická, organistická, psychologická a i.). Spoločným menovateľom má tu byť podľa Kona abstraktno-deduktívna metóda. Na začiatku 20. stor. ocitá sa tento smer v kríze.

3. *Obdobie empirickej sociológie*. Empirická sociológia vzniká na báze kritiky ab-

¹ I. S. Kon je autorom obsiahlej monografie o súčasnom buržoáznom filozofickom a sociologickom myslení *Filosofskij idealizm i krizis buržuaznoj istoričeskoj mysli*. Moskva 1959.

straktnej sociológie. Zvlášť markantne sa tu prejavuje snaha dištancovať sa od filozofie, zamerať sa na konkrétny výskum a zaoberať sa teoretickými otázkami len natolko, nakoľko to vyžaduje bezprostredne problematika konkrétneho výskumu.

Kon uvádza zaujímavé fakty, ktoré vyplývajú práve z empirického zamerania sociológie. Po stránke kadrovej bola sociológia postavená na masovú základňu. Kým v rokoch 1936 — 1938 získavalo v USA hodnosť doktora sociológie ročne priemerne 45 kandidátov, tento počet stúpol v rokoch 1955 — 1957 na 133 a počet fakúlt, ktoré túto hodnosť udeľujú sa zvýšil z 18 na 36. Počet členov Americkej sociologickej spoločnosti vzrástol z 500 r. 1914, na 5783 r. 1958.

Táto zmena orientácie sociológie na empirický výskum je sprevádzaná vážnymi problémami. Nedarí sa najmä vytvoriť určitú harmóniu empirického a teoretického hľadiska.

Od tridsiatych rokov 20. stor. stalo sa módou získavanie a spracovanie spoločenských faktov pomocou pomerne zložitej výskumnej techniky. Často sa pritom riešia problémy malicherné, resp. sa neriešia nijaké. Ukázalo sa, že filozoficky koncipovaná teória sociologického výskumu je nevyhnutná.

Viacerí, najmä neopozitivisticky orientovaní sociológovia pokúsili sa vypracovať takúto teóriu. Všetky tieto pokusy majú jednu spoločnú črtu: formálnometodologický charakter. Spoločenské javy sa chápu staticky (nedialekticky), bez historického zreteľa a abstrahuje sa od okolností, ktoré sú pre kapitalistický spoločenský systém nežiaduce.

Kon uvádza tzv. štruktúrálnu-funkcionálnu metódu, Lundbergov sociologický systém, založený na aplikácii pojmov modernej fyziky na spoločenské vzťahy, Doddov nevydarený pokus o matematickú formuláciu niektorých spoločenských javov (napr. spoločenského napätia) a i. Ani jedna z týchto teórií nedosiahla všeobecné uznanie.

Sociológovia, ktorí kritizujú neopozitivisticky orientovanú sociológiu, ako napr. P. Sorokin, ocitajú sa zas úplne v oblasti filozofického idealizmu a uplatňujú dokonca i teologické hľadisko.

Kon prichádza nakoniec k záveru, že východisko z tejto slepej uličky, do ktorej vyúsťuje súčasná buržoázna sociológia, ukazuje len historický materializmus.

Historický materializmus je predovšetkým filozofická veda, vychádzajúca z dialektického materializmu, ktorá skúma vzťahy medzi spoločenským bytím a vedomím, štruktúru spoločenského života a najvšeobecnejšie zákony historického vývoja. Preto ho možno považovať za marxistickú všeobecnú sociológiu, ktorá je metodologickou základňou všetkých spoločenských vied.

„Všeobecná sociológia, ktorú predstavuje historický materializmus — píše záverom I. S. Kon — môže sa ďalej vyvíjať len na základe mnohých špeciálnych vedeckých výskumov... Takéto konkrétne sociologické výskumy, ktoré samy nie sú súčasťou historického materializmu a ktoré možno označiť ako „špeciálna sociológia“, obohacujú ho a konkretizujú.

V súvislosti s vývojom konkrétnych sociálnych výskumov musia marxistickí sociológovia riešiť v plnej miere predtým podceňovaný problém výskumnej techniky a metodológie v úzkom, špeciálnom význame tohto slova. Keď hovoríme o metodológii, máme obyčajne na mysli všeobecne filozofické predpoklady, bez ktorých nijaká výskumná technika nemôže viesť k žiadúcim výsledkom. Slovo „metodológia“ má však aj iný, užší a špeciálnejší význam: súhrn princípov a metód, pomocou ktorých sa uskutočňuje výskum, systematizácia, kritické preverovanie a zovšeobecnenie materiálu. Nijaké, akokoľvek správne filozofické tézy, nemôžu zachrániť fyzika, ak neovláda techniku experimentu. To platí v plnej miere i pre sociológov.“

Celkove možno povedať, že Konova stať je neobyčajne inštruktívna a zvlášť podnetná je jeho koncepcia spoločenského výskumu ako „špeciálnej sociológie“ v rámci historick-

kého materializmu ako všeobecnej marxistickej sociológie. Výraz „špeciálna sociológia“ tu primerane symbolizuje riešenie tej časti problematiky, ktorej riešenie si naliehavo a bezprostredne vynučuje socialistická spoločenská prax.

Konova charakteristika súčasnej buržoáznej sociológie ako empirickej vedy nie je však úplná. Zanedbáva sa tu okolnosť, že termínom „empirická sociológia“ označuje sa množstvo špeciálnych vedných disciplín, zjednotených len pomerne jednotnou metodikou výskumu, čiže metodológiou v užšom zmysle. Niet však jednotnej všeobecnej — alebo presnejšie — teoretickej sociológie. Je to ostatne ľahko pochopiteľné. V kapitalistickom spoločenskom systéme sa spoločenské potreby produkujú ako kapitál, a preto centrálnou spoločenskou vedou je tu nevyhnutne politická ekonómia, ktorá skúma spoločenské vzťahy práve ako kapitálové vzťahy. Ekonómia tu tedy vystupuje vo funkcii centrálneho teoretického hľadiska („všeobecnej sociológie“) a empirická sociológia je „špeciálnou sociológiou“, ktorá síce nie je časťou kapitalistickej ekonómie, ale je ňou zásadne determinovaná. Preto buržoázna empirická sociológia má v podstate charakter ekonomicko-sociálneho výskumu. Rozvíja centrálnu ekonomické hľadisko podľa potrieb kapitalistickej spoločenskej praxe. A keď predsa sa vyskytuje pokus dosadiť za toto centrálnu buržoáznoekonomické hľadisko iný princíp, kvalifikuje sa ako niečo cudzie a zásadne neprijateľné.

Kon používa výraz „marxistická sociológia“ ako niečo samozrejmé. U nás sa s týmto termínom stále zápasí. Bol dokonca vyslovený názor, že výraz „marxistická sociológia“ obsahuje rozpor v prívlastku, *contradictio in adjecto*, pričom sa vychádza z predpokladu, že výraz „buržoázna sociológia“ je logicky bezchybný.² Tento názor obsahuje nespornu produktívnu teoretickú problematiku. Na jej riešenie by bolo však potrebné uplatniť nielen historické hľadisko, ako to robí Kon, ale predovšetkým hľadisko perspektívne. Riešenie tejto otázky však zrejme presahuje rámec Konovej podnetnej state.

J. Pauko

² Pozri stať K. Mácha *Problém empirické sociologie z hlediska historického materialismu*. Filosofický časopis ČSAV 1960, č. 2.